

CURRICULUM

“IDENTITATEA MEA ȘI A CELOR DIN JUR”

Elaborat în cadrul proiectului : O școală incluzivă pentru noi!

Proiect Nr : 2021-EY-PICR-0004

Anul 2022

Elaborat de :

1. Prof. Androne Vasile - Liceul Tehnologic Mecanic, Municipiul Câmpina -responsabil IO1

Cu sprijinul :

2. Prof. Manolache Alina Georgiana- Școala Gimnaziala Erou Sergent Grigore Ioan, Comuna Dumbrăvești
3. Prof. Petcu Ioana- Școala Gimnazială Mihai Viteazul Boldești-Scăieni
4. Prof. Gheorghe Elena Daniela- Școala Profesională comuna Bălțești
5. Prof. Nedelcu Iuliana- Școala Gimnazială comuna Podenii Noi

“Material realizat cu sprijinul financiar al Mecanismului Financiar al SEE 2014 – 2021. Conținutul acestuia (text, fotografii, video) nu reflectă opinia oficială a Operatorului de Program, a Punctului Național de Contact sau a Oficiului Mecanismului Financiar. Informațiile și opiniile exprimate reprezintă responsabilitatea exclusivă a autorului/autorilor.”

1. ARGUMENT :

Identitatea este o noțiune complexă, care întrunește o multitudine de aspecte. De cele mai multe ori, acest concept este însoțit de alte cuvinte, prin care se subliniază anumite elemente – „culturală”, „națională”, „de gen”, „lingvistică”, „socială”

În sens îngust, identitatea este ceea ce oferă continuitate vieții interioare a omului, este partea stabilă, mereu identică cu sine însăși, din ființa umană, care este purtată de la o etapă la alta, între veghe și somn, secundă cu secundă, prin toate experiențele vieții și care face din persoană un tot coerent. Identitatea, ca și viața persoanei, este legată de comunitățile din care aceasta face parte.

Pentru atingerea competențelor vizate, profesorul, are libertatea de a dezvolta anumite conținuturi, de a le eșalona în timp și de a utiliza activități variate de învățare.

Plasarea modulului în curriculum în dezvoltare locală, oferă oportunitatea unor abordări diferențiate sau extensii ale conținuturilor cu privire la unele soluții constructive, în funcție de cerințele și resursele locale pentru instruire, prin proiecte comune, realizate cu partenerii economici și sociali ai școlii.

Alegerea tehnicilor de instruire revine profesorului, care are posibilitatea:

- ➔ de a individualiza și de a adapta procesul didactic la particularitățile grupului de elevi;
- ➔ de a centra procesul de învățare pe elev, pe nevoile și disponibilitățile sale, în scopul unei valorificări optime ale acestora, lărgirii orizontului și perspectivelor educaționale;
- ➔ de a diferenția sarcinile și timpul alocat;
- ➔ de a dezvolta competențele vizate la elevii care prezintă deficiențe integrabile, adaptând strategiile utilizate la specificul condițiilor de învățare și comportament (programe individualizate, instrumente ajutătoare de învățare etc).

2. LISTA COMPETENȚELOR SPECIFICE:

- Cunoașterea elementelor identității unei persoane;
- Descrierea modurilor despre cum se formează identitatea;
- Identificarea modurilor în care se formează identitatea;
- Enumerarea modurilor din care este alcătuită identitatea;
- Cunoașterea multitudinii de elemente prin care se poate manifesta identitatea;
- Identificarea și cunoașterea consecințelor lipsei de respect pentru diversitatea de identități;
- Cunoașterea Dreptului la identitate;
- Enumerarea și descrierea elementelor care produc discriminarea;
- Cunoașterea modalităților de discriminare în școală;
- Enumerarea și descrierea modurilor de combatere a discriminare în școală.

3. CONȚINUTURI :

1. La ce se referă identitatea?

Respectul pentru diversitate este tot mai important în condițiile societății de azi, care devine din ce în ce mai

diversă și neomogenă. Școlii îi revine rolul de a reflecta în curriculum caracteristicile societăților postmoderne

pentru a educa elevii în spiritul descoperirii și a înțelegerii unității existențiale a omenirii pe planeta Pământ.

Recunoașterea și respectul diversității în toate aspectele vieții umane transmite elevilor ideea că oamenii au dezvoltat în mod natural diferite viziuni asupra lumii, moduri de viață, obiceiuri, și spectrul acestora este ceea ce ne îmbogățește și ne dezvoltă pe toți. Întreaga viață școlară trebuie să promoveze egalitatea și respectul pentru drepturile omului, în timp ce orice tratament inechitabil este contestat. Aceasta trebuie să fie experiența oricărui elev, indiferent de apartenența sa la un grup majoritar sau minoritar, pentru că orice comunitate școlară este caracterizată prin diversitate culturală, etnică, religioasă, de gen, lingvistică, de abilități. În general, științele sociale utilizează termenul de identitate pentru a descrie individualitatea unei persoane și modul în care este exprimată aceasta.

În sens îngust, identitatea este ceea ce oferă continuitate vieții interioare a omului, este partea stabilă, mereu identică cu sine însăși, din ființa umană, care este purtată de la o etapă la alta, între veghe și somn, secundă cu secundă, prin toate experiențele vieții și care face din persoană un tot coerent. Identitatea, ca și viața persoanei, este legată de comunitățile din care aceasta face parte. Apartenența la o comunitate, precum și modul de organizare pe care acea comunitate o impune, au o influență majoră asupra identității persoanei. Identitatea trebuie înțeleasă în legătură cu rolurile pe care le are persoana de-a lungul vieții și trăsăturile de grup din care face parte și care o definesc. Totodată, identitatea este strâns legată de nevoia de raportare la alții, la societate și de perceperea propriei autonomii, prin diferențiere de ceilalți. Astfel, ea este legată/ determinată atât de asemănările cu alți indivizi, cât și de diferențele față de aceștia.

Apartenența la o comunitate, precum și modul de organizare pe care acea comunitate o impune, au o influență majoră asupra identității persoanei. Identitatea trebuie înțeleasă în legătură cu rolurile pe care le are persoana de-a lungul vieții și trăsăturile de grup din care face parte și care o definesc. Totodată, identitatea este strâns legată de nevoia de raportare la alții, la societate și de perceperea propriei autonomii, prin diferențiere de ceilalți. Astfel, ea este legată/ determinată atât de asemănările cu alți indivizi, cât și de diferențele față de aceștia.

Modul de abordare a identității s-a modificat în decursul timpului. Tendința actuală este de a trece de la înțelegerea identității drept monolitică, statică și completă, la una interacționistă, dinamică și pluralistă. Astfel, mult timp identitatea era considerată un dat, permanent și unic, care există și care trebuie păstrat și transmis mai departe, fiind definită pornind în primul rând de la elemente fixe și bine delimitate, cum sunt limba, religia, numele, etnia, tradițiile culturale. Realitatea socială actuală, cu diversitatea ei tot mai accentuată și frecvența interacțiunilor dintre diversele grupuri sociale, având culturi diferite, mobilitatea crescută a oamenilor, multitudinea de circuite informaționale ne fac să venim în contact cu foarte multe modele și modalități prin care ne definim pe noi înșine. Identitatea este evident o entitate alcătuită din multe fațete și aspecte. Din această perspectivă, un concept cheie pentru definirea identității este acela de interacțiune. Pe lângă raportarea la trecut, identitatea presupune în 7 aceeași măsură contactul și schimbul cu ceilalți în prezent. Și copiii interacționează cu diferite medii și persoane și dispun de un arsenal întreg de experiențe care contribuie la formarea identității (comunicarea cu părinții și alți membri de familie, cu profesorii, cu semenii), pe care reușesc să le combine și să le integreze. Aparținem la o multitudine de grupuri și comunități: la o anumită tradiție religioasă, la una sau mai multe etnii, la un grup lingvistic, la o familie, la un grup profesional sau care a avut aceeași formare. Lista nu este completă: oamenii se pot simți legați de o localitate sau regiune, un clan, un grup de colegi sau prieteni, un sindicat, o formațiune politică, un grup de persoane cu același hobby, cu aceeași dificultate sau problemă de sănătate și multe altele. Conceptul de identitate multiplă pune în evidență complexitatea identității unei persoane, constituită din trăsături legate de integrarea și relaționarea acesteia la diferite forme de comunitate umană. Identitatea este fuziunea, amestecul unic al mai multor elemente, care arată diferit în cazul fiecărui individ și nu poate fi limitat la un singur aspect. Identitatea pe care și-o construiește persoana conține elemente care se referă la grupurile la care aparține și la aspecte unice, personale, care sunt create de-a lungul vieții sale. Acestei dimensiuni obiective a interacțiunii necesare cu mediul social înconjurător i se adaugă o dimensiune subiectivă. Noile interpretări sociologice văd diferit felul în care individul este influențat de contextul său social și cel global și felul în care individul contribuie la acest context. În acest proces intervine și interpretarea faptelor, imaginea pe care indivizii sau membrii unui grup o au despre ei înșiși sau despre grupul de apartenență. Această imagine este de fapt rezultatul reprezentării pe care și-o fac indivizii asupra a ceea ce îi distinge de ceilalți, dar și al modului în care ceilalți își reprezintă această diferență. Astfel, identitatea se construiește prin reacție, pentru conformare la sau pentru distanțarea de imaginea pe care o au ceilalți despre sine. Există aspecte umane universale care formează identitatea (moralitatea, interdicția de a ucide, a permite incest sau canibalism, dorința de a avea și îngriji copii, conștiința de sine și nevoia de a trăi în societate), în lipsa cărora aspectele personale și cele culturale nu ar fi integrate, ci ar reprezenta

elemente separate, precum pietrele unui mozaic. Bineînțeles, aceste aspecte ar putea să ia forme și conținuturi variate în diferite culturi. Există o oarecare „ierarhie” a aspectelor care alcătuiesc identitatea unei persoane. Considerăm un element mai important decât altul, deși ambele ne descriu. De exemplu, pentru o persoană mediul social la care aparține poate fi mai important decât naționalitatea, iar pentru alta – invers. De asemenea, în timp, ierarhia se poate schimba, în virtutea influențelor din mediul exterior. Acest fapt i-a determinat pe unii autori să afirme că identitatea nu este determinată de apartenența la un anumit grup sau mediu, ci de maniera individuală/ unică a persoanei de a crea o unitate a diverselor elemente care o definesc. Identitatea este doar parțial un dat, fiind mai degrabă un proces, o entitate activă. Identitatea este ceva prezent la naștere. Ne naștem băieți sau fete. Dar ce înseamnă să fii fată sau băiat diferă de la o cultură/ țară la alta. Și în calitate de adulți, femeile și bărbații își asumă alte roluri în societatea de astăzi decât au făcut-o părinții lor. Avem din start o anumită 8 constituție și stare de sănătate. Un handicap de la naștere va deveni parte importantă a identității persoanei. Însă modul în care vor privi acest fapt familia și alți membri ai comunității în care trăiește copilul va determina gradul în care acesta va reuși să-și dezvolte alte aspecte ale personalității/ identității. O bună cunoaștere și conștiință de sine, ajută și un copil și un adult să diferențeze într-un mod continuu aspectele „culturale” de cele „personale” ale identității pentru a-și dezvolta pe deplin potențialul. Trecutul și viitorul sau „memoria” și „proiectul” se întîlnesc pentru a construi identitatea persoanei. Fiecare grup de apartenență și experiență de viață prezintă așteptările, normele și valorile sale în raport cu individul, care trebuie să le îmbine pe toate într-un mod coerent. Astfel, identitatea nu este doar un produs al trecutului, dar și un produs al viitorului persoanei, al scopurilor și viziunilor sale. Sinteza acestor două perspective construiesc și reconstruiesc continuu identitatea. În acest sens, identitatea poate fi definită și ca proces de auto-descriere în variate contexte sociale.

2. Cum se formează identitatea?

Dezvoltarea unui sentiment pozitiv al identității înseamnă existența permanentă a unei compoziții flexibile în imaginea pe care o avem despre noi înșine, în care apartenența la multiple comunități nu generează conflicte interne, frustrări. Procesul de construire continuă a identității nu este simplu. Dovadă sunt confuzia și crizele de identitate, frecvente azi. Situațiile de viață ne fac să ne confruntăm cu conflicte mai mari sau mai mici între ceea ce credem că suntem, ceea ce solicită circumstanțele, ceea ce cred alții despre noi, ceea ce vrem să devenim sau să facem și cum acționăm de fapt. Nici un copil nu asimilează doar o singură cultură, pe care o reproduce atunci când este adult. În procesul socializării, copiii sunt influențați de elemente provenite din diverse surse, ceea ce îi încurajează să aibă o atitudine critică față de

unele norme, tradiții, instituții, simboluri, relații interpersonale. Aceasta îi face să-și dorească o viață și identitate proprie, nu să-și asume automat un rol decis/ conturat de alții pentru ei.

Este foarte importantă înțelegerea complexității conceptului de „cultură”, care depășește noțiuni ca etnie sau nivel de educație. Cultura este atât învățată, cât și înnăscută, cuprinde reguli și așteptări scrise și nescrise, credințe care se schimbă în timp. Cultura este un concept larg și dinamic.

În primii ani de viață, relația pe care o stabilește cu persoana care îl îngrijește va influența încrederea de sine a copilului. Îngrijitorul reacționează la nevoile sale, este o figură constantă, îl face să simtă lumea ca pe un spațiu predictibil, pe care îl poate influența. Adultul îi vorbește, verbalizează dorințele și nevoile copilului, îi spune pe nume, ajutându-l să devină. Este important să înțelegem complexitatea conceptului de „cultură”, care depășește noțiuni ca etnie sau nivel de educație. Cultura este atât învățată, cât și înnăscută, cuprinde reguli și așteptări scrise și nescrise, credințe care se schimbă în timp. Cultura este un concept larg și dinamic. 9 conștient de sine însuși și să înceapă să-și trăiască independența. Treptat, copilul avansează în înțelegerea de sine tot mai mult, se identifică cu numele dat de părinți, se percepe diferențiat de ceilalți. Modul în care un copil este văzut de alții are rol de oglindă pentru imaginea sa despre sine. El învață cine este din ceea ce vede „în oglindă” și această imagine îi poate întări încrederea în sine sau poate conține aspecte care îi vor limita dezvoltarea. În același mod, înțelegerea faptului că aparține la un grup poate aduce mulțumire sau nemulțumire, prin prisma percepției altuia. În perioada miciei copilării este important de stimulat curiozitatea naturală a copilului, care descoperă diversitatea lumii care îl înconjoară. El trebuie ajutat să înțeleagă și să accepte în mod pozitiv diferențele observate. Este greșită atitudinea de ignorare pe care o au mulți adulți față de uimirea și comentariile uneori deocheate ale copiilor legate de aspectul altor oameni. Adulții cred că sunt politicoși evitând discuția sau certînd copilul, de fapt transmițînd mesaje confuze sau negative despre faptul că „alții” sunt diferiți. Dezvoltarea intensă a limbajului, nevoia de explorare a lumii și de cunoaștere a sinelui, jocul, fanteziile, îi fac pe copii să elaboreze propriile explicații, de multe ori eronate, pentru diferite fenomene. Experiența pe care o acumulează copilul îl ajută să recunoască căror grupuri aparține: „sunt băiat”, „aceasta este familia mea”, „prietenii de la grădiniță”, „de Paște mergem la biserică” ș.a. O dată cu aceasta, el află că apartenența la un grup automat semnifică neapartenența la altul. În continuare, procesul de descoperire și înțelegere a ceea ce înseamnă să fii băiat, să fii membru al unei familii, să fii elev etc. va dura mai mulți ani. Aflarea așteptărilor adulților apropiați, preluarea modului de a fi al acestora, va avea un rol foarte important în descoperirea a ceea ce poate deveni copilul și formarea imaginii despre lume și a locului pe care îl ocupă printre ceilalți. Discuțiile cu adulții importanți despre întrebările, îndoielile și preocupările copilului îl ajută să înțeleagă lucrurile, să se pună de acord cu sine însuși, să se accepte. În perioada anilor de școală se diversifică mediile de

comunicare ale copilului, crește spiritul său competitiv, pentru a-l ajuta să se afirme, în corespundere cu așteptărilor pe care le au adulții importanți față de el. Copiii care sunt percepuți de alții și se văd pe sine competenți, se vor simți bine în această perioadă și își vor consolida imaginea de sine pozitivă. Copiii care nu sunt siguri de sine, vor risca să dezvolte un sentiment de inferioritate. Un rol foarte important în acest context îl are grupul semenilor, apartenența la acesta oferindu-le copiilor un confort psihologic și un mediu pentru afirmare. Adolescența este deseori caracterizată ca o perioadă de criză, această stare avînd în vedere inclusiv identitatea. Confuzia de rol, pierderea simțului continuității, sentimentele contradictorii cu referire la imaginea de sine sunt legate de faptul că adolescentul este într-un proces intens de căutare/construcție a identității personale. Sarcina acestuia este dublă, fiind legată nu doar de integrarea variatelor influențe și experiențe de viață, ci și disocierea de imaginea parentală, pentru a deveni cu adevărat independent. În această perioadă adolescenții au sentimente ambivalente față de „moștenirea” lor culturală, de care pot fi și mîndri și jenați. Pentru a avansa în construirea unei identități armonioase, este important să fie ajutați să se accepte, inclusiv aspectele de „trecut” ale identității. „Proiectul” personal al 10 Eului va fi construit eficient dacă experiența de pînă acum a adolescentului de depășire a crizelor a fost una reușită. Alți factori importanți sunt: posibilitatea de a avea o atitudine critică față de grupurile de apartenență și de referință, de a găsi și adera la noi grupuri, integrarea sistemelor de valori reieșite din apartenența la variate grupuri. Schimbările fizice, emoționale, sociale din adolescență contribuie la formarea identității, fiind și modalități de exprimare a acesteia. Atenția mare față de imaginea corporală, aspectul fizic și al îmbrăcămintei este legată anume de aceste lucruri. De asemenea, pentru adolescenți este foarte important cu ce grupuri sunt asociați. Toate acestea determină preocuparea lor pentru similaritățile și diferențele dintre Eul social și Eul ideal. Apartenența la grupuri este în această perioadă puternic conectată la identitatea personală. În adolescență trebuie de pus accent pe includere, pentru a ajuta adolescentul să integreze diverse aspecte pozitive ale apartenenței la diverse grupuri într-o entitate personală constructivă, în care să se combine acordul cu idealul personal și respectul pentru trecutul personal. Vîrsta adultă este considerată cea în care persoana și-a construit identitatea de sine, este aptă să formeze relații interpersonale mature, intime, fără a risca să-și piardă identitatea personală. În multe societăți, integrarea profesională constituie o parte importantă a identității în această perioadă. În alte societăți, constituirea propriei familii, nașterea și educarea propriilor copii sunt aspectele determinante ale identității adultului. De cele mai multe ori, persoanei care nu a reușit să se integreze pe piața muncii sau este celibatară sau nu are copii îi este dificil să aibă o imagine de sine și un Eu social pozitiv.

3. Din ce este alcătuită și cum se poate manifesta identitatea?

Printre elementele de bază ale identității se numără etnia, religia, orientarea sexuală și aspectul fizic, toate acestea trebuind tratate cu respect. În funcție de împrejurări și în timp, percepția noastră asupra propriei identități se poate schimba. Percepția noastră asupra propriei identități poate să nu coincidă cu percepția altora asupra identității noastre. Identitatea are un caracter neomogen. În general, acest termen este strâns legat de cel al personalității, Eului, conștiinței de sine, conceptului de sine, imaginii de sine. Unele elemente ale identității sunt obținute la naștere, nu sunt o opțiune a persoanei și nu pot fi schimbate (sexul, majoritatea caracteristicilor fizice/ corporale, etnia, țara/ locul nașterii, părinții cu o anumită moștenire culturală și situație economică, ordinea de apariție în familie, aptitudinile și talentele), altele – țin de alegerile făcute de persoană și sunt variabile în decursul vieții, datorită dezvoltării și a diferitor condiții sau circumstanțe (profesia, rolurile sociale asumate, cetățenia, valorile, ocupațiile, viziunile de viață, opțiunile politice, locul de trai etc.) Unele componente ale identității sunt mai ușor de observat (sexul, limba vorbită sau maternă, anumite caracteristici ale etniei), altele țin de niveluri mai profunde ale personalității (valorile, tipul de inteligență, interesele, opiniile filozofice, convingerile de viață, evenimente marcante din viață, planuri de viitor etc.) și cunoașterea acestora necesită o comunicare și interacțiune mai îndelungată cu persoana. Pentru ca o persoană să fie deschisă spre comunicarea și interacțiunea cu alți oameni, este important mai întâi să se cunoască pe sine, să-și accepte identitatea proprie. Când ai o imagine clară despre ceea ce îți este caracteristic, ești conștient de multitudinea aspectelor care îți sunt proprii, de multitudinea de influențe pe care le trăiești și care determină felul tău de a fi, îți dai seama cum ai vrea să devii și ce trebuie să întreprinzi în acest sens ș.a. – toate acestea te ajută să vezi și să apreciezi complexitatea persoanelor din jur, să ai o atitudine încrezătoare și pozitivă, să poți face față stereotipurilor și prejudecăților vehiculate în societate, să menții relații interpersonale constructive cu oameni diferiți, rezolvînd nonviolent orice neînțelegere și acționînd pentru a te proteja de abuz, intimidare, tratament inechitabil din partea altora și a interveni atunci cînd vezi în jur aceste atitudini. Autocunoașterea se referă la procesul de explorare și structurare a propriilor caracteristici (de exemplu, abilități, emoții, motivații, atitudini, convingeri, valori, puncte tari și slabe, temeri, aspirații etc.) în urma căruia rezultă imaginea de sine a persoanei. Imaginea de sine este modul în care o persoană își percepe propriile caracteristici fizice, cognitive, emoționale, sociale și spirituale și constituie reperul de bază al autoreglării comportamentale și emoționale. Pe măsură ce copilul se maturizează și se confruntă cu situații tot mai numeroase și mai diverse, el își dezvoltă cunoașterea de sine. Acesta este un proces complex, care durează întreaga viață și care duce mai întâi la conturarea, iar apoi la structurarea și îmbogățirea imaginii de sine. Diversi factori contribuie la autocunoaștere, care de multe ori se produce în mod spontan. Acest proces însă poate deveni

mai eficient, dacă are loc planificat, continuu și relativ structurat într-un cadru bine gândit, în care este asigurată asistența unui adult pregătit. Grădinița, mai apoi școala, reprezintă spațiile în care fiecare copil ar trebui să fie ajutat să se cunoască, să reflecte asupra sinelui și să crească treptat conștiința propriei persoane.

La dezvoltarea identității personale și de grup al copilului contribuie și: - diferențierea în mod continuu a aspectelor identității proprii, a elementelor culturale moștenite sau care sunt parte a experienței și celor pe care persoana le alege sau și le dezvoltă; - analiza critică a influențelor asupra propriei persoane a mediului în care trăiește și persoanelor/ grupurilor cu care interacționează; - clarificarea valorilor personale; - exprimarea multilaterală a identității personale, consolidarea respectului de sine și cunoașterea reciprocă în cadrul grupului.

Trăsăturile de caracter, interesele, valorile, temperamentul, stima de sine, tipul predominant de inteligență, stilul de învățare, stilurile motivațional, de comunicare, de soluționare a conflictelor, de luare a deciziilor, zona geografică de trai/ de origine, opiniile politice, trăsăturile/ abilitățile fizice, aspirațiile, speranțele și visurile, starea de sănătate, structura familiei, venitul, practica spirituală – toate sunt elemente care influențează, alcătuiesc și redau identitatea unei persoane.

4. La ce poate duce lipsa de respect pentru diversitatea de identități?

Tratarea diferențiată nefavorabilă sau inechitabilă a unei persoane din cauza sau în baza unui element al identității sale este discriminare. Discriminarea reprezintă tratamentul diferențiat aplicat unei persoane ca urmare a apartenenței acesteia, reale sau presupuse, la un anumit grup social. Acest fenomen a fost definit și ca un comportament de excludere sau de reducere a accesului unor persoane la anumite resurse. Discriminarea este o acțiune manifestată față de o persoană, dar pentru că membrii aceleiași grup sunt tratați sistematic în mod similar, aceasta constituie și un tipar social de comportament, deseori transmis în procesul socializării. Discriminarea se referă la comportamente, prejudecățile sunt atitudini, aprecieri, opinii, iar stereotipurile – imagini sau scheme mentale. Termenul de discriminare se referă , în general, la un tratament prejudiciant, dăunător, cu efecte negative asupra celui vizat. Discriminarea este un comportament injust la adresa membrilor unui grup față de care există prejudecăți negative. Prejudecata este o atitudine față de membrii unui grup ce presupune evaluarea membrilor acestuia, nu pe baza caracteristicilor lor individuale, ci pe baza imaginii stereotipe a grupului respectiv. Prejudecățile negative implică respingerea membrilor grupului vizat, manifestarea unor sentimente negative față de aceștia, o antipatie bazată pe generalizare rigidă și eronată. De fapt, prejudecata este o apreciere despre o altă persoană sau alți oameni, fără a-i cunoaște cu adevărat, bazată pe insuficiența datelor despre ceilalți.

Adesea tindem să-i judecăm pe oameni, doar pentru că nu-i cunoaștem sau nu facem nici un efort să-i cunoaștem. Obișnuim să facem presupuneri nefondate/ neverificate și despre persoane cu care comunicăm, colegi sau amici, de ex., iar în raport cu oamenii pe care nu-i cunoaștem acest lucru se întâmplă și mai frecvent. Stereotipul este o reprezentare mentală a unui grup social și a membrilor lui, care constă dintr-o listă de trăsături considerate caracteristice acestui grup și așteptări față de comportamentul acestora. Ne așteptăm ca o persoană despre care știm doar că face parte dintr-un grup, să fie și să se comporte într-un anumit fel. Stereotipul este o imagine schematică, exagerat de generalizată a membrilor grupului la care se referă, imagine ce se activează automat la contactul cu persoane din grupul respectiv. Discriminarea se referă la comportamente, prejudecățile sunt atitudini, aprecieri, opinii, iar stereotipurile – imagini sau scheme mentale. 14 Obișnuim să categorizăm pentru a înțelege mai ușor un context social. Stereotipurile și prejudecățile sunt imagini cu care trăim toți. Există un stereotip atașat tuturor grupurilor cunoscute în interiorul societății. Chiar dacă nu le formăm în cadrul experienței/ contactului direct cu anumite grupuri, le preluăm din comunicare cu persoanele din mediul nostru. Avem imagini stereotipe despre toți: femei, asiatici, liberali, catolici, oameni de afaceri, cântăreți de rock, amatori de muzică clasică, șomeri, persoane cu probleme de auz, refugiați, persoane care locuiesc într-un anumit cartier, localitate, regiune etc. Stereotipul este un ansamblu de caracteristici care rezumă un grup uman în termeni de obiceiuri, maniere, convingeri etc. Ne folosim de aceste imagini pentru a simplifica realitatea, pentru a ne simți mai puternici sau superiori, pentru a ne justifica acțiunile sau rezultatele. Ca membri ai societății, suntem cu toții supuși influenței stereotipurilor. Aceasta însă nu înseamnă că fiecare membru al societății va interioriza în același fel stereotipul social.

Deseori, oamenii au stereotipuri legate de:

- Vîrstă: tuturor adolescenților le place rockul și nimeni din ei nu-i respectă pe cei mai în vîrstă.
- Sex: bărbații doresc un singur lucru de la femei.
- Rasă: toți chinezii arată la fel.
- Religie: toți cei care sunt de religie islamică sunt teroriști.
- Profesie: toți avocații sunt lacomi.
- Naționalitate/ etnie: toate persoanele de etnie romă sunt murdare, toți negrii sunt buni atleți, toate ceasurile elvețiene sunt perfecte.
- Locuri: toți oamenii care trăiesc în orașul X sunt leneși.

Întrebarea este dacă sunt stereotipurile bazate pe realitate? Chiar dacă s-ar dovedi statistic că există o anumită legătură între stereotipul unui grup și caracteristicile grupului „măsurate obiectiv”, este evident că

aceasta nu poate constitui o bază pentru justificarea unor inegalități sociale. Anumite caracteristici stereotipe pot fi într-adevăr regăsite mai frecvent în rândul membrilor unui grup social, fie ca rezultat al unor factori socio-istorici, fie ca efect al interiorizării, prin intermediul unor procese de învățare socială, a autostereotipului. Stereotipul este, deci, mai degrabă o imagine bazată pe generalizare abuzivă, suprasimplificare sau exagerare a caracteristicilor unui grup de oameni, fiind totodată încărcat de aspecte afective, emoționale. Conform unor cercetări recente, formarea stereotipurilor și a prejudecăților față de persoanele care aparțin anumitor grupuri este influențată de: - statutul relativ al grupului în societate - modul cum grupul este văzut și valorizat în contextul general al relațiilor dintre grupuri; - puterea relativă a grupului în societate - capacitatea de a accesa și utiliza resurse politice, economice sau de altă natură din societate; - compatibilitatea scopurilor grupurilor din care fac parte persoanele.

Fiecare dintre aceste dimensiuni are implicații asupra sentimentelor, atitudinilor și relațiilor dintre grupuri, precum și a imaginii pe care membrii unui grup o pot avea despre membrii unui alt grup. Prejudecata și atitudinea stereotipă sunt tendințe învățate de la alții de a face în mod constant judecăți de valoare nefavorabile cu referire la un grup. Nu toți oamenii adoptă/ preiau în același fel prejudecățile existente în mediul lor. În fiecare grup există persoane care au propria atitudine față de fenomene, analizează critic lucrurile, caută opinii diverse pentru a-și forma o poziție. În acest context, la fel de importante sunt și aspectele care țin de încrederea în sine a persoanei. Prejudecata incipientă este ideea sau sentimentul apărute foarte devreme în copilărie și care se poate dezvolta într-o prejudecată reală și consolidată de atitudinile părintoare existente în societate. Prejudecata incipientă poate fi o concepție greșită care se bazează pe experiențele limitate ale copiilor sau poate reflecta comportamente ale adulților cu care copiii au intrat în contact. Trăirea unui disconfort accentuat, a fricii sau respingerii față de diferențe sunt semne ale prejudecăților. Atunci când se desfășoară în școală, dezvoltarea capacității oamenilor de a-și cunoaște cu adevărat semenii și de a avea respect pentru experiențele, opiniile, sentimentele altor persoane, acest proces poate avea un caracter planificat și adaptat la particularitățile diferitor copii, ceea ce îl face mult mai eficient.

La dezvoltarea competențelor sociale ale copiilor contribuie și: - Încurajarea cooperării, a atitudinilor reciproce pozitive între copii prin modul de structurare a interacțiunilor între copii, prin rolurile și sarcinile atribuite copiilor, prin caracteristicile materialelor didactice utilizate, precum și prin metodele de evaluare. - conștientizarea propriilor atitudini și opinii părintoare față de alte persoane (meta-gîndire), înțelegerea faptului că discriminarea afectează, rănește, recunoașterea situațiilor de tratament nedrept/ abuziv față de sine, de un coleg de școală sau o altă persoană și acționarea/ luarea de poziție în aceste situații, pentru protecția proprie sau suport oferit altora.

5. Consecințele nerespectării identității

Nerespectarea identității personale sau de grup are consecințe importante asupra individului sau asupra unor comunități întregi. Cele mai importante sunt :

- scăderea stimei de sine;
- frustrări personale sau de grup;
- discriminarea, care poate căpăta o multitudine de forme;
- conflicte personale sau la nivelul unor comunități sau chiar state.

6. Discriminarea. Cine sunt copiii afectați de discriminare?

Realitatea socială este că nu toți copiii dispun de oportunitățile necesare pentru a se dezvolta într-un mediu favorabil pentru a deveni ceea ce le permite potențialul. **Ce este discriminarea?**

Discriminarea reprezintă un comportament de excludere sau de reducere a accesului unor indivizi la anumite resurse.

Discriminarea reprezintă tratamentul diferențiat aplicat unei persoane în virtutea apartenenței, reale sau presupuse, a acesteia la un anumit grup social. Discriminarea este o acțiune individuală, dar dacă membrii aceluiași grup sunt tratați sistematic în mod similar, aceasta constituie și un patern social de comportament agregat. (Michael Banton, 1998).

Legea nr. 324/2006 definește discriminarea ca fiind: "orice deosebire, excludere, restricție sau preferință, pe baza de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, categorie socială, convingeri, sex, orientare sexuală, vârstă, handicap, boala cronică necontagioasă, infectare HIV, apartenența la o categorie defavorizată, precum și orice alt criteriu care are ca scop sau efect restrângerea, înlăturarea recunoașterii, folosinței sau exercitării, în condiții de egalitate, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a drepturilor recunoscute de lege, în domeniul politic, economic, social și cultural sau în orice alte domenii ale vieții publice."

7. Tipuri de discriminare

Cea mai întâlnită este distincția între discriminarea directă și cea indirectă (Michaela Banton, 1998). Discriminarea directă apare atunci când tratamentul diferențiat este generat în mod intenționat, în timp ce discriminarea indirectă apare atunci când acest tratament are la bază o decizie inevitabilă luată anterior. Să luăm, de exemplu, situația la locul de muncă, discriminarea directă este prezentă atunci când două persoane având pregătire egală și o slujbă similară sunt plătite în mod diferențiat datorită faptului că una dintre acestea aparține unui anumit grup etnic. Discriminarea indirectă apare atunci când cele două persoane sunt plătite în mod diferit deoarece au fost angajate în poziții diferite deși aveau aceeași pregătire.

Grupurile de copii care necesită măsuri speciale pentru asigurarea incluziunii sociale și protecției față de discriminare sunt:

- Copiii cu dizabilități
- Copiii migranților

- Copiii din familii cu venituri reduse
- Copiii din familii cu părinți consumatori de substanțe dăunătoare
- Copiii exploatați prin muncă
- Copiii abuzați
- Copiii care au intrat în contact cu legea
- Copiii de etnie romă • Copiii afectați de HIV/SIDA
- Copiii străzii
- Copiii din alte confesiuni religioase decât cea predominantă
- Copiii din instituții rezidențiale
- Copiii ai căror părinți se află sau s-au aflat în detenție
- Fetele care nasc pînă la 18 ani
- Copiii absolvenți ai gimnaziilor, care nu-și continuă studiile.

Aceste grupuri vulnerabile din punct de vedere social, devin vulnerabile și din perspectivă economică. Cei care sunt ținta prejudecăților și a discriminării într-o societate au dificultăți de obținere a beneficiilor publice (de ex., servicii educaționale, de asistență socială, de sănătate ș.a.) și de integrare pe piața muncii. Toate acestea nu vor contribui decât la perpetuarea marginalizării lor, precum și a generațiilor viitoare.

8. Cum este trăită discriminarea în școală?

Discriminarea poate fi privită ca acționînd direct, la nivel individual sau indirect, la nivel instituțional. Discriminarea directă are loc atunci cînd un elev este tratat mai puțin favorabil decât altul, deși ar putea fi tratat în același mod. Spre exemplu, refuzul de a înscrie la o anumită școală un copil de etnie roma sau care a învățat într-un gimnaziu internat. Discriminarea indirectă are loc atunci cînd o prevedere, un criteriu sau o practică aparent neutră promovată de o instituție dezavantajează copii cu anumite caracteristici, care fie sunt tratați mai rău decât ceilalți copii, fie le sunt refuzate anumite oportunități. Astfel, discriminarea poate avea loc de-a lungul mai multor axe ale identității copilului sau a oricăror combinații dintre acestea: sexul, dizabilitatea, notele, vîrsta, situația familială, situația materială, confesiunea, etnia, limba vorbită, ocupația de familie, regiunea ș.a. Exemple de discriminare indirectă servesc situații precum: - organizarea de activități/ serbări la care nu pot participa copiii reprezentanți ai unei confesiuni minoritare sau în zile cînd aceștia nu se pot implica; - includerea copiilor în activități școlare sau extracurriculare în baza reușitei (în Consilii ale Elevilor); - organizarea de excursii cu plată și/ sau în locuri unde copiii cu nevoi speciale nu pot avea acces; - obligativitatea purtării de către elevi a unor uniforme sau procurării/ utilizării de materiale educative relativ scumpe etc. Aceste exemple demonstrează clar că a nu discrimina nu înseamnă a trata copiii în mod egal, ci a-i trata echitabil.

Cadrele didactice nu pot renunța pur și simplu la anumite activități sau la anumiți copii. Trebuie însă prevăzute toate condițiile necesare pentru ca activitățile să fie accesibile și utile pentru copii diferiți. În cadrul școlii discriminarea se poate manifesta aproape în orice aspect, constând din acțiuni sau comportamente umilitoare din partea adulților, cu consecințe negative asupra creșterii și dezvoltării copilului, dar care apar ca incidente cu grad diferit de vizibilitate. O caracteristică distinctivă a incidentului discriminatoriu este că o persoană este tratată nu ca individ separat, dar în calitate de reprezentant al unei familii, unui grup, unei comunități. Acest fapt are mai multe consecințe negative:

- Ceilalți membri ai comunității respective la fel se simt în pericol sau amenințați, ofențați;
- Incidentele sunt trăite ca atac la valorile, convingerile profunde și angajamente personale care reprezintă o parte esențială a sentimentului de identitate și respect de sine; 18
- Incidentele nu doar că sunt orientate spre o comunitate/ grup de persoane, ele sunt deseori văzute ca venind din partea unei comunități, pe care o reprezintă cel care atacă și exprimând o atitudine generalizată a acestui grup. De aceea este esențial ca școala să nu încurajeze asemenea incidente și să ofere suport copiilor afectați/ în risc să fie afectați;
- Situația în care un copil este supus unor atitudini discriminatorii persistente poate rezulta în internalizarea prejudecății, din cauza complexelor de inferioritate formate sub acțiunea experiențelor suferite;
- Din perspectivă pedagogică, discriminarea în sala de clasă conduce la scăderea șanselor copiilor aparținând grupurilor minoritare să obțină performanțe școlare ridicate, din cauza așteptărilor scăzute față de ei, lipsei de atenție la nevoile lor etc. Aceste rezultate ale învățării induse de discriminare sunt consolidate în continuare prin metode formale de evaluare, care conduc apoi la caracterizarea unor copii ca având dificultăți de învățare.

Contexte	Natura discriminării trăită în școală de membrii comunităților marginalizate
1. Comportament în sala de clasă, sala de sport, cantină, alte spații din școală	Amplasare – așezare în bănci/ la mese în partea din spate a sălii, așezare izolată de ceilalți, formarea de grupuri segregate, a ține în picioare copilul deși sunt scaune disponibile în sală, a nu pune la dispoziție spațiu și scaun potrivit pentru vârsta sau pentru nevoile copilului
	Abuzul verbal/ psihologic – porecle, tachinare sau intimidare care fac

	<p>referire la confesiune, etnie, ocupația părinților, denigrarea culturii și tradițiilor familiei sau comunității, lipsă de respect față de trecutul copilului, referiri la copil prin prisma dizabilității pe care o are, excludere de la activitățile școlare/ extracurriculare, obligarea de a participa la practici culturale/ religioase nepotrivite pentru cultura sa, așteptări scăzute față de rezultatele copilului, menționarea faptului că alți copii se confruntă cu o nedreptate, din cauză că anumite grupuri minoritare de copii se bucură de privilegii în societate.</p>
	<p>Abuzul fizic - bătaie, lovire cu palma sau pumnul, abuzul fizic împotriva copiilor cu dizabilități, abuz fizic aplicat de părinții copiilor din medii majoritare/ cu statut social superior, atunci când există certuri între copii.</p>
	<p>Distrușgerea lucrurilor personale, inclusiv a rechizitelor și cărților – a rupe pagini, a utiliza foi pentru a face avioane, a face notițe pe caiet sau manual, a rupe geanta, penarul etc</p>
<p>2. Sprijin în activitățile de învățare</p>	<p>Refuzarea asistenței în învățare, manifestată în acțiuni de-ale adultului cum ar fi: – a nu clarifica îndoieli/ a nu explica dacă ceva este neînțeles, – a descuraja adresarea de întrebări, – a nu verifica temele, – a umili copilul care dă un răspuns greșit, – a nu avea încredere și aspirații față de succesul copilului, – a sugera că nu există nici un rost un copil să studieze, – a spune copilului că va ajunge măturător sau va avea altă ocupație lipsită de prestigiu.</p>
<p>3. Accesul la echipamente</p>	<p>Echipament sportiv și jocuri, computere - copiii din diferite grupuri nu participă împreună în același joc, în cazul în care apar conflicte, acestea escaladează, o parte dintre copii încearcă să evite conflictele și să accepte dominația altora, sprijin inechitabil din partea adultului, existența taxelor care împiedică implicarea în activități a copiilor din familii cu venituri mici.</p>
<p>4. Experiința de participare</p>	<p>-lipsa oportunității de a fi selectat ca lider în clasă sau în alte funcții din școală (chiar și atunci când unii copii au rezultate bune la învățătură, ceea</p>

Liderism	ce constituie, de obicei, un criteriu); – neimplicarea în diverse activități în calitate de reprezentant al școlii; – neimplicarea în întâlniri cu alte persoane, organizate în școală sau în afara acesteia; – neimplicarea în mod real în structuri de autoconducere, forumuri școlare; – neglijarea vocii copiilor atunci când sunt abordate probleme pe care le întâmpină grupul acestora; – delegarea doar a sarcinilor legate de curățenie sau atribuirea rolului de responsabil pentru ordine și curățenie.
Distribuirea de roluri/ sarcini	

9. Dreptul la nondiscriminare.

Comitetul pentru Drepturile Omului a definit discriminarea ca fiind orice deosebire „care are drept scop sau efect de a distruge sau compromite recunoașterea, aplicarea sau exercitarea, în condiții de egalitate, de către oricare persoană a tuturor drepturilor și libertăților”. Aceeași instituție ține să avertizeze că „exercitarea drepturilor și libertăților în condiții de egalitate ... nu înseamnă tratament identic în fiecare caz”.

Comitetul pentru Drepturile Copilului consideră nediscriminarea ca unul dintre cele 4 principii generale cu o importanță fundamentală în implementarea Convenției în întregime. Dacă toți oamenii ar fi tratați corect, s-ar înregistra o ameliorare semnificativă a situației privind respectarea drepturilor omului în întreaga lume. Acesta este motivul pentru care non-discriminarea este un principiu cheie al tuturor tratatelor privind drepturile omului.

Prevederea cu referire la nondiscriminare sunt prevăzute în Convenția cu privire la Drepturile Copilului, care stipulează:

1. *Statele părți se angajează să respecte drepturile care sunt enunțate în prezenta Convenție și să le garanteze tuturor copiilor care țin de jurisdicția lor, fără nici o discriminare, indiferent de rasa, culoarea, sexul, limba, religia, opinia publică sau altă opinie a copilului sau a părinților sau a reprezentanților săi legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație.*

2. *Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare astfel încât copilul să fie efectiv protejat împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică, activitățile,*

opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale.

Toți copiii trebuie să se bucure de drepturile lor fără a se confrunța, ei înșiși sau părinții lor, cu situații de discriminare. Fetele trebuie să beneficieze de aceleași oportunități ca și băieții. Copiii refugiați sau cei care fac parte din grupuri etnice minoritare trebuie să-și poată exercita drepturile, exact ca și în cazul copiilor din grupuri etnice dominante. Copiii cu dizabilități au dreptul să ducă un mod de viață decent ca oricare alți copii. Egalitatea drepturilor trebuie să fie garantată și este responsabilitatea statului de a întreprinde măsuri de protejare în cazul în care copiii se confruntă cu discriminarea sau există riscul ca ei să se pomenească în situații de discriminare. - Comitetul a sugerat ideea că pentru a garanta șanse egale de exercitare a drepturilor pentru toți copiii este necesară aplicarea unor măsuri proactive, diferențierea este uneori necesară pentru a contracara eficient inegalitățile, pentru a diminua sau a elimina condițiile care provoacă sau favorizează discriminarea. Nu toți copiii se bucură de același „început”. Unui copil cu dizabilități îi este, de regulă, mult mai greu să-și exercite drepturile. Copiii din familii cu venituri modeste sunt dezavantajați cu referire la tot ceea ce costă bani. Comitetul insistă pe necesitatea întreprinderii unor acțiuni afirmative – de discriminare pozitivă – pentru grupurile dezavantajate și vulnerabile. În Preambulul său, Convenția recunoaște că „în toate țările lumii, există copii care trăiesc în condiții de dificultate extremă, iar aceștia au nevoie de o atenție specială...”. - Principiul nediscriminării încurajează de asemenea diferențierea legitimă în tratamentul individual aplicat copiilor, care derivă din respectarea capacităților în evoluție ale acestora. - Mai multe articole din Convenție se referă la implicațiile pe care le are discriminarea asupra anumitor grupuri de copii (refugiați, cu nevoi speciale, din grupuri etnice, alte minorități) care pot cădea mai ușor pradă discriminării.

10. Dreptul la identitate.

Convenția cu privire la Drepturile Copilului stipulează :

1. Copilul este înregistrat imediat după nașterea sa și are, de la această dată, dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetățenie, și, în măsura posibilului, dreptul de a-și cunoaște părinții și de a fi crescut de aceștia. 2. Statele părți vor veghea la aplicarea acestor drepturi conform legislației lor naționale și obligațiilor asumate potrivit instrumentelor internaționale aplicabile în materie, în mod deosebit în cazurile în care, în absența acestora, copilul s-ar găsi în situația de a fi apatrid. - Înregistrarea reprezintă prima recunoaștere oficială a existenței copilului de către stat; aceasta reprezintă o recunoaștere a importanței individuale a copilului pentru stat și a statutului juridic al copilului. Acolo unde copiii nu sunt înregistrați,

aceștia pot deveni cetățeni mai puțin „vizibili” și uneori mai puțin valorizați. - Înregistrarea copiilor la naștere este un element esențial al planificării realizate pentru copii la nivel național, furnizând datele demografice necesare pentru elaborarea unor strategii eficiente și utilizarea eficientă a resurselor - Înregistrarea este un instrument pentru asigurarea altor drepturi ale copiilor – cum ar fi de exemplu – identificarea acestora în urma unor războaie, în caz de 23 abandon sau răpire, le permite copiilor să-și cunoască părinții (în special celor născuți în afara căsătoriei), le acordă acces la servicii și beneficii oferite de stat - cum ar fi imunizarea, îngrijirea sănătății și înscrierea la școală - și protecție prin stabilirea limitelor legale ale vîrstelor minime (de exemplu la angajare, recrutare în rîndul forțelor armate sau pentru administrarea justiției juvenile), reducînd totodată, pericolul traficului de bebeluși și al infanticidului. - Deși Convenția nu specifică ce trebuie înregistrat, alte drepturi ale copilului (la nume și la cetățenie, la cunoașterea părinților săi, a familiei și a identității sale) impun ca înregistrarea să includă, cel puțin, următoarele informații: numele copilului la naștere, sexul copilului, data nașterii copilului, locul nașterii copilului, numele și adresa părinților, cetățenia părinților. - Dreptul de „a dobîndi o cetățenie” implică dreptul la toate beneficiile ce derivă din deținerea cetățeniei. - Sintagma „în măsura posibilului” se referă la situațiile cînd părinții nu pot fi identificați, sau chiar atunci cînd sunt cunoscuți, nu este în interesul copilului să fie îngrijit de aceștia.

11. Scopurile educației în lupta împotriva discriminării

Discriminarea pe baza oricărui motive menționate în articolul 2 din Convenție, indiferent că este evidentă sau ascunsă, aduce o ofensă demnității umane a copilului și poate submina sau chiar distruge capacitatea copilului de a beneficia de șansele oferite de educație. Totodată, școala este un spațiu important în lupta împotriva discriminării. 1. Statele părți sunt de acord că educația copilului trebuie să urmărească:

a) dezvoltarea personalității copilului, a aptitudinilor și a capacităților sale mentale și fizice, la nivelul potențialului maxim; b) dezvoltarea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale, precum și pentru principiile consacrate în Carta Națiunilor Unite;

c) dezvoltarea respectului față de părinți, față de identitatea, limba și valorile sale culturale, precum și față de valorile naționale ale țării în care trăiește, ale țării din care este originar și ale civilizațiilor diferite de a sa;

24

d) pregătirea copilului pentru a-și asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, în spiritul înțelegerii, păcii, toleranței, egalității între sexe și prieteniei între toate popoarele și grupurile etnice, naționale și religioase și persoanele de origine autohtonă;

e) dezvoltarea respectului față de mediul natural.

2. Nici o dispoziție din prezentul articol sau din art. 28 nu va fi interpretată într-o manieră care ar aduce atingere libertății persoanelor fizice sau juridice de a crea și dirija instituții de învățământ, cu condiția ca principiile enunțate în paragraful 1 al prezentului articol să fie respectate și ca educația dată în aceste instituții să fie conformă normelor minimale pe care statul le prescrie. Comitetul subliniază legăturile ce există între articolul 29 (1) și lupta împotriva rasismului, a discriminării rasiale, xenofobiei și a intoleranței care le însoțește. Rasismul și fenomenele asociate prosperă acolo unde există ignoranță, frică nefondată față de diferențele etnice, religioase, culturale și lingvistice sau alte forme de diferențe, exploatarea prejudecăților sau predarea sau răspîndirea unor valori distorsionate. Un „antidot” sigur și de încredere împotriva acestor eșecuri este oferirea unei educații care să promoveze înțelegerea și aprecierea valorilor reflectate în articolul 29 (1) inclusiv respectarea diferențelor și contestarea tuturor aspectelor ce țin de discriminări și prejucii. Tocmai de aceea, ar trebui să se acorde educației una din cele mai înalte priorități în cadrul tuturor campaniilor împotriva rasismului și ale fenomenelor asociate acestuia. Comportamentul rasist nu este ceva în care sunt implicați numai „alții”, este important să se focalizeze pe comunitatea proprie a copiilor atunci cînd se predă despre drepturile omului și ale copiilor și despre principiul nediscriminării.

12. Dreptul la opinie.

Convenția cu privire la Drepturile Copilului stipulează și următoarele :

1. Statele părți vor garanta copilului capabil de discernămînt dreptul de a exprima liber opinia sa asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare avîndu-se în vedere vîrsta sa și gradul său de maturitate.
2. În acest scop, se va da copilului, în special, posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care-l privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau instituție corespunzătoare, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională.

Împreună cu principiul nediscriminării din articolul 2, articolul 12 subliniază dreptul egal al tuturor copiilor de a-și exprima în mod liber opiniile și dreptul ca aceste opinii să fie luate în considerare în mod serios. Acest articol stabilește una dintre valorile fundamentale ale Convenției și, probabil, una din provocările fundamentale ale acesteia. În esență, articolul stipulează că un copil este o persoană de sine stătătoare care are dreptul de a-și exprima opiniile în legătură cu toate chestiunile care îl privesc și dreptul ca aceste opinii să fie ascultate și să li se acorde importanța cuvenită. Prin urmare, copilul are dreptul de a participa la procesul de luare a deciziilor care îi afectează viața, precum și dreptul de a influența deciziile care sunt luate cu privire la el. Există puține zone din cadrul familiei, comunității, procesului de elaborare a deciziilor la nivel regional, național sau internațional care să nu-i afecteze pe copii. S-a considerat că problemele în

legătură cu care adulții ar trebui să le ofere copiilor posibilitatea de a-și exprima opinia, nu trebuie limitate printr-o listă. Dreptul copilului de a-și exprima opiniile se aplică în probleme ce țin de familie, de viața școlară sau în legătură cu evenimentele relevante care au loc la nivelul comunității, cum ar fi deciziile referitoare la amplasarea locurilor de joacă pentru copii sau la prevenirea accidentelor rutiere. Intenția este deci ca opiniile copiilor să constituie un factor relevant pentru toate deciziile care îi afectează și să sublinieze faptul că nu se poate aplica un sistem de implementare eficient fără intervenția copiilor în procesul de luare a deciziilor care le afectează viața. Comitetul subliniază importanța respectării în școli a dreptului la participare al copiilor, care nu-și pierde drepturile fundamentale (drepturile omului) prin faptul că intră în clase. Astfel, educația trebuie să se desfășoare într-un mod care să respecte demnitatea inerentă a copilului, să-l ajute să-și exprime în mod liber opiniile conform articolului 12(1) și să participe la viața școlară.

Aplicarea dreptului la participare al copiilor, așa cum este el garantat de Convenție, necesită din partea adulților: – Asigurarea copiilor cu informații accesibile adaptate nivelului acestora de înțelegere, care să contribuie la formarea opiniilor lor. – Oferirea oportunităților reale de a-și exprima opiniile și a explora opțiunile disponibile. Acest lucru solicită un angajament serios în ceea ce privește respectarea drepturilor copilului și în particular a dreptului lui la opinie în problemele care îl afectează, la școală, în instituții de îngrijire sau medicale. Este imperativă rezervarea timpului necesar copilului pentru a-i asigura oportunități ample și relevante în explorarea chestiunilor care îl privesc. Implicarea reală a copiilor presupune abordarea dubiilor, anxietăților, confuziilor pe care le pot avea aceștia. Abilitatea copilului de a lua decizii proprii este în funcție de copil, dar și de măsura în care este informat privind situația respectivă și respectat de ceilalți. – Ascultarea opiniilor exprimate de copii, cu respect și seriozitate, și aducerea la cunoștința lor a faptului cum vor fi luate în considerare aceste opinii. Nu există nici un sens în a asculta opinia cuiva, dacă nu ai intenția să o iei în considerație. Este necesar să fie o claritate cu referire la aspectul sau aspectele din educația, îngrijirea, timpul liber sau sănătatea copilului 26 în care poate fi implicat acesta la luarea deciziilor. Pentru a implica copiii în luarea deciziilor despre ei înșiși, adulții trebuie să fie pregătiți să-i asculte, să-i respecte și să le vorbească din poziția de parteneri. – Aducerea la cunoștința copilului a rezultatului oricărei decizii luate, iar în cazul în care decizia este contrară dorințelor copilului, să se asigure explicația deplină a motivelor situației de necorespondere. – Oferirea copiilor a unor modalități și instrumente eficiente și accesibile de a face reclamații, susținute de posibilitatea de advocacy independent pentru raportarea situațiilor de încălcare, sau când s-au simțit abuzați, maltratați sau neglijați.

De regulă, copiii își formează propriile viziuni în baza impresiilor și experiențelor cotidiene. Viziunile formate nu doar influențează deciziile copiilor în viața lor de zi cu zi, dar și contribuie la formarea opiniilor colective. Iată de ce este indispensabil să consolidăm capacitățile copiilor de a-și exprima opiniile, precum și să oferim cadrul necesar pentru ca acestea să poată fi împărtășite și respectate. Capacitatea copilului de a forma și exprima o opinie depinde de realizarea mai multor drepturi. Au fost identificate câteva puncte esențiale care trebuie luate în considerație în ceea ce privește dezvoltarea capacităților copilului:

1. Capacitățile în continuă dezvoltare trebuie înțelese reieșind din contextul de viață al copiilor;
2. Dezvoltarea capacităților trebuie să se bazeze pe nivelul actual al copiilor, adică abilitățile și cunoștințele disponibile;
3. Adulții trebuie să protejeze copiii de experiențele și deciziile pentru care aceștia nu au formate competențele necesare pentru a-și asuma responsabilități.

13. Conștientizarea atitudinii proprii a cadrelor didactice

Conștientizarea inechității/ inegalității sociale ca fenomen social și a diversității elevilor constituie un prim pas pentru a diminua transferarea ei în mediul educațional și a oferi suport copiilor ca să nu devină victime ale acesteia. Profesorii ar putea avea idei inconștiente despre „normalitatea” culturală a unor aspecte ale modului de viață (case „normale”, produse alimentare „normale”, coafuri „normale” etc.). Pentru a preveni transmiterea unor asemenea mesaje elevilor, reflecția profesorilor și altor adulți din școală asupra propriilor convingeri, atitudini și limbajului folosit este foarte valoroasă.

În interacțiunea lor cu elevii, profesorii ar putea oferi mesaje nepotrivite chiar și neintenționat. De ex., atunci când pronunță greșit numele unor elevi sau când nu aleg un limbaj potrivit pentru a face referire la grupul etnic al acestora. Acest tip de auto-examinare nu este ușor. Adesea el înseamnă să pui la îndoială convingeri dobândite de mult și să admiți că sunt eronate. Totuși, fără o astfel de analiză, nu poți forma atitudini și competențe, ci doar transmite convingerile proprii. Printre atitudinile și comportamentele neconștientizate ale cadrelor didactice care devin factori generatori sau favorizanți pentru discriminarea anumitor copii, au fost identificate „rasismul prin omisiune” și „vederea monocromatică”. 31 „Rasismul prin omisiune” se referă la situațiile când toate imaginile și simbolurile utilizate în instituție se referă sau provin de la un singur grup social, ceea ce neintenționat, transmite mesajul indirect că lumea este uniformă și acesta este singurul mod de a fi „normal”. „Invizibilitatea” se poate referi la toate formele de diversitate. Ideea că familia este compusă din mamă, tată și copii biologici, care locuiesc împreună rămîne o „normă”, chiar dacă se știe că aceasta nu constituie o realitate pentru un număr foarte mare de copii. Totuși, cărțile, lecțiile, sărbătorile legate de familie mai sunt desfășurate în maniera în care promovează acest model. Ce mesaj transmite aceasta copiilor adoptați, celor care locuiesc cu un părinte, celor ai căror părinți sunt

separați, plecați la muncă peste hotare ș.a.? Diversitatea este omniprezentă în toate grupurile de copii, indiferent de origine etnică, circumstanțe economice, structură familială, limbă, constituție sau caracteristici corporale etc. Ea oferă oportunități pentru dezvoltarea competențelor sociale. Atitudinea explicită a adulților față de diversitatea care caracterizează copiii influențează atmosfera care se creează și modul în care relaționează copiii.

„Vederea monocromatică” constă în neglijarea totală sau parțială a diferențelor existente între copii. Convingerea răspândită că în școală toți copiii trebuie tratați în mod egal este de multe ori înțeleasă sau aplicată greșit. S-ar părea că tratamentul egal nu se poate baza pe evidențierea diferențelor, ci trebuie să pună accent pe asemănări, adică ceea ce au în comun oamenii. În realitate, este important de abordat în procesul educațional și similitudini și diferențe. Diferențele în sine nu ne creează probleme, ceea ce ne împiedică să ne înțelegem unii cu alții este modul în care tratăm aceste diferențe. De aici și reiese necesitatea de a recunoaște și valida/ confirma diferențele. Este o iluzie să crezi că „neobservînd” diferențele – le oferi un tratament egal. Numeroase studii demonstrează că în realitate, toate cadrele didactice au atitudini diferite față de diferiți copii, bazate pe niște idei neconștientizate. Există date clare despre tratament diferit al fetelor și băieților, așteptări diferite față de copii în funcție de mediul social de proveniență. Multe dintre aceste diferențe de abordare sunt ușor de înțeles reieșind din comportamentele diferite ale copiilor din grupuri diferite. Acest lucru ne și demonstrează că copiii nu pot fi tratați egal și că este necesară recunoașterea acestor diferențe. Abordarea individualizată este un principiu educațional care înseamnă că activitățile trebuie adaptate la vîrsta, gradul de dezvoltare și maturitate, particularitățile individuale ale copilului și nevoile lui de dezvoltare.

Listă de întrebări posibile pentru o autoanaliză :

Un exercițiu de reflecție asupra propriilor experiențe și atitudini cu privire la diferențe, care pot determina existența unor atitudini părtinitoare.

1. Prima dată am devenit conștient(ă) de diferențele dintre oameni atunci cînd...
2. În copilăria mea, mama (tatăl) m-a învățat că oamenii diferiți de noi sunt...
3. În copilăria mea, mama (tatăl) m-a învățat că oamenii cu care ne asemănăm sunt...
4. Îmi amintesc că am fost tratat injust din cauză că eram diferit(ă) atunci cînd...
5. Îmi amintesc că am maltratat pe cineva pentru că era diferit, atunci cînd...

6. Mă simt cel mai confortabil atunci când sunt în preajma unor oameni care...
7. Mă simt cel mai puțin confortabil atunci când sunt în preajma unor oameni care...
8. Amintirile pe care le am în legătură cu diferențele dintre oameni mă afectează ca părinte în sensul că...
9. Opinia mea despre alte culturi este că....
10. Consider că probabilitatea ca propria mea moștenire și educația pe care am primit-o să-mi fi format prejudecăți (poate inconștient) este de...

14. Reflectarea diversității în mediul educațional – a face fiecare copil „vizibil”

Conceptele de asemănări și diferențe trebuie înțelese ca avînd aceeași importanță pentru educația în spiritul diversității. A nu vorbi despre diferențele de context social în care trăiesc copiii nu le face să dispară, ci este egal cu a crea teme „tabu” care devalorizează copilul și nu contribuie la protecția acestuia. Prin urmare, cunoașterea grupului de copii și a diferențelor existente între ei, în termeni de particularități de personalitate, interese, valori, mediu social, apartenență etnică, aspect și aparențe, mod de viață, tradiții, gusturi, nevoi de dezvoltare ș.a. este un prim pas pentru profesor. Aceasta va ajuta cadrul didactic să propună activități și sarcini care țin cont de nevoile specifice individuale ale tuturor copiilor și oportunități să se manifeste, afirme, să-și îmbunătățească sentimentul autoeficienței și a valorii personale. De asemenea, profesorul trebuie să asigure ca în grup toate manifestările identității personale și sociale a tuturor copiilor sunt tratate cu respect, iar pentru exprimarea diversității este utilizat un limbaj corect, excluzînd etichetele, intimidarea, luarea în derîdere și alte forme de abuz. Și amenajarea mediului fizic al școlii astfel încît să reprezinte diversitatea elevilor contribuie la o interacțiune continuă cu diversitatea umană în general și cea prezentă în clasă în special. Materialele didactice utilizate (lecturi, imagini etc.) la fel trebuie să reflecte diversitatea de medii și culturi existentă în clasă, școală, comunitate. Activitățile de învățare care valorifică experiențele anterioare ale fiecărui copil, pe parcursul cărora elevii își pot dezvălui capacitățile și aptitudinile îi va face să se simtă valorizați și respectați pentru ceea ce sunt și pot face. În așa mod ajutăm și adulții din viața lor să-și schimbe stereotipurile că un copil sau tînar nu are pregătire să înțeleagă sau nu-i pasă de ceea ce se întîmplă în jurul lor etc. A face fiecare copil „vizibil” nu înseamnă însă prezentarea unor diferențe ca pe ceva „exotic” și excepțional, fenomen numit „atitudine de turist”, care constă în percepția foarte limitată, comparabilă cu cea de consumator, a unei culturi sau etnii (de exemplu, accent pe dansurile romilor, bucătăria italiană ș.a.). Fără a face ca diverse manifestări ale culturii unui grup să fie parte a vieții

zilnice a copilului la școală, asemenea acțiuni îl vor împiedica să se identifice cu clasa/ școala și îi va afecta stima de sine.

15. Atmosfera pe care profesorul trebuie să o creeze în clasă

Indiferent de abordarea adoptată de profesor, excluderea etichetelor și judecăților trebuie să constituie principala sa preocupare. Orice lecție, activitate sau exercițiu care promovează diversitatea necesită asigurarea unui mediu de învățare sigur și a faptului că elevii se simt confortabil să vorbească despre diferențe, despre propriile experiențe și opinii la temă. Totodată, cadrului didactic îi revine responsabilitatea de a întreprinde toate acțiunile necesare pentru a se asigura că activitățile pe care le desfășoară nu conduc la consolidarea stereotipurilor, luarea în derîdere a cuiva din grup, familia acestora sau școală sau jignirea unor grupuri de persoane, ceea ce va face și pe cei din clasă să se simtă în nesiguranță. Stabilirea de reguli și monitorizarea respectării acestora de toți membrii comunității școlare este una dintre modalitățile de asigurare a atmosferei de încredere la clasă.

16. Crearea condițiilor pentru stabilirea și menținerea relațiilor interpersonale constructive între elevi

Cercetările recente au demonstrat că nu este suficient doar să fii în contact cu persoane diferite pentru ca să nu ai prejudecăți față de acestea. Dacă ești alături de cineva, în aceeași clasă de elevi, de exemplu, nu înseamnă neapărat că interacționezi cu el și vă cunoașteți reciproc. Mai mult, chiar dacă indivizii stabilesc relații pozitive, asta nu determină neapărat generalizarea atitudinilor pozitive la tot grupul (de ex. „Cu X mă împac bine, este un băiat sau fată bun/ă, dar asta-i o excepție. Ceilalți romi, săraci, orășeni, bapțiști etc. sunt ... {stereotipul, prejudecata}”). 34 Transformarea unor relații de suspiciune sau opoziție între membrii diferitor grupuri în relații și atitudini reciproce pozitive este posibilă doar atunci când interacțiunea are loc în anumite condiții: - Statutul egal. Atunci când oamenii aparțin unor grupuri cu statut social diferit, cei care se simt parte a „grupului dominant” sau „a majorității” tind să se simtă superiori celor care aparțin grupului „minoritar”. Puterea percepută și atribuită unui grup influențează relațiile interpersonale dintre membrii diferitor grupuri. Aceste dificultăți de interacțiune au fost printre motivele încercării de a crea medii și servicii separate pentru reprezentanți ai unor grupuri sociale. Actualmente este recunoscut faptul că strategia respectivă nu a soluționat, ci dimpotrivă, a accentuat diferențele de statut și in justiția socială. Cadrele didactice nu pot schimba statutul unei persoane în societate, dar pot forma atitudini pozitive, conferind copiilor statut egal în cadrul școlii. - Obiectivele comune. Pentru a avea relații pozitive este nevoie ca grupurile să activeze împreună pentru atingerea unui scop comun, nu să se întrecă luptînd pentru obiective diferite. Persoanele se află astfel într-o relație de interdependență pozitivă, adică au nevoie unul

de celălalt pentru a obține un rezultat dorit de ambele grupuri. Cooperarea pentru atingerea unei ținte comune face ca împărțirea obișnuită sau evidentă (fete și băieți, elevi buni, elevi răi, copii bogați și copii săraci ș.a.) să fie foarte simplu neglijată. Acest proces este numit „decatégorizare” sau „re-categorizare” a grupurilor. Studiile au arătat că atunci când scopul este susținut de liderii echipelor, eforturile membrilor de grup este mai mari decât dacă liderii transmit mesaje ambivalente sau vagi. - Norme și valori care stimulează echitatea. Interacțiunea trebuie să aibă loc într-un mediu social și instituțional în care sunt susținute clar colaborarea și relațiile pozitive: autoritatea sau figurile-cheie susțin echitatea, comunicarea și relaționarea constructivă, există reguli explicite legate de respectul pentru fiecare persoană, recunoașterea și valorizarea diferențelor dintre membrii comunității respective. - Combaterea stereotipurilor. Există tendința oamenilor de a percepe selectiv informațiile și a remarca în comportamentul celorlalți aspecte care le confirmă opinia sau stereotipul, considerând drept „excepție” alte elemente. De aceea este important de recunoscut, conștientizat și respins într-un mod explicit stereotipurile legate de apartenența la un grup sau altul a unei persoane. Pentru aceasta, profesorul trebuie să reacționeze prin a oferi informații veridice cu referire la un grup sau a adresa întrebări, a facilita discuții care ajută copiii să pună la îndoială opinia sau viziunea stereotipică, aducând gândirea și reflecția din zona subconștientă în cea conștientă și critică. Este nevoie de un climat pozitiv și sigur, care încurajează exprimarea, pentru a fi posibile asemenea discuții. Includerea în clasă a câtorva persoane din același grup este un factor care ajută combaterea prejudecăților, datorită particularităților dintre aceste persoane, observarea cărora îi face pe ceilalți să nu atribuie comportamentele (în special cele apreciate ca negative) apartenenței la un anumit grup. 35 - Legătură emoțională, apropiată. Pentru a rupe limitele grupurilor, interacțiunea dintre persoane trebuie să fie destul de intensă, așa încât să permită mai mult decât schimbul de informații legat de subiectul comunicării/colaborării și să includă informații personale și emoții ale membrilor de grup. Acest nivel de comunicare necesită o atmosferă favorabilă.

17. Utilizarea unor metode activ-participative și bazate pe comunicare

Exprimarea, dialogul și comunicarea sunt elemente fundamentale ale educației pentru diversitate. Premisa de bază în procesul de învățare este că fiecare elev vine cu propriile experiențe, cunoștințe și „trăire” a lumii din jurul său. Strategiile propuse trebuie să fie raportate la preachițiile elevilor și să faciliteze valorizarea acestora, ceea ce poate fi realizat oferind diverse oportunități de comunicare. Este important profesorul să ofere elevilor informații corecte și să conteste stereotipurile și ideile preconcepute. Totuși dezvoltarea competențelor este mai eficientă în cazul în care aceasta se face printr-un dialog deschis, care le permite elevilor să-și exprime gândurile, percepțiile și temerile, asigură un schimb permanent de informații și cunoștințe în cadrul clasei, decât dacă profesorul le spune „ce e bine și rău” într-o situație.

Participarea activă în procesul de învățare crește posibilitatea ca elevii să internalizeze ceea ce au învățat și să fie capabil să aplice aceste achiziții în situații cotidiene zi de zi.

Învățarea activă presupune :

- angajează elevii din punct de vedere fizic, cognitiv și emoțional;
- plasează elevii în centrul procesului de învățare, asigurând relevanța conținutului studiat pentru viața lor;
- consolidează încrederea și stima de sine, făcându-i pe elevi să devină responsabili pentru propria învățare;
- recunoaște că elevii învață unii de la alții, iar profesorul nu doar predă, dar și învață de la elevi;
- permite flexibilitatea metodelor de predare și se potrivește diferitor tipuri de inteligență și stiluri de învățare;
- dezvoltă abilitățile de rezolvare a problemelor, gândire critică și cooperare;
- necesită o atmosferă de încredere și sprijin, pentru asigurarea implicării elevilor și a libertății în exprimarea propriilor opinii sau în exersarea de competențe;
- se bazează pe acțiuni, pentru ca elevii să învețe să-și cunoască abilitățile și potențialul de dezvoltare.

18. Abordarea subiectelor controversate

Profesorul trebuie să aibă grijă ca atmosfera în care au loc discuțiile să permită implicarea tuturor într-un dialog interesant și informat, libertatea de a exprima opinii și a împărtăși experiențe personale în măsura deciziei proprii, rămânând constant respectuoși față de opiniile colegilor. Această stare poate fi obținută prin menținerea unui „echilibru” între un control prea strict al discuțiilor din clasă, care îi face pe elevi să se teamă să vorbească și un control prea vag al discuțiilor, în care opinii personale neverificate sau insuficient informate ale unor elevi monopolizează desfășurarea orei. Iată câteva sugestii care să-i ajute pe profesori în acest sens. Faceți ca sala de clasă să fie un loc sigur pentru a adresa întrebări și a discuta idei înainte de a se implica în discuții și activități, elevii au nevoie să simtă că sala de clasă este un loc sigur în care să adreseze întrebări sau să exprime un alt punct de vedere atunci când nu sunt de acord cu colegii de clasă, fără a fi luați în derîdere. Regulile pentru desfășurarea discuțiilor ar trebui să fie stabilite la începutul anului școlar și consolidate în mod regulat pentru toate activitățile, nu doar cele care vizează subiecte controversate. Profesorii trebuie să cunoscă ce cred elevii despre o problemă înainte de a o aborda. De asemenea ce știu despre o temă și de unde s-au informat în acest sens. Și ce cred că știu elevii, dar nu sunt siguri de unde au aceste informații. Trebuie să se intereseze ce întrebări au la subiect. Pot utiliza diverse metode pentru a-i ajuta să-și sondeze cunoștințele. Atunci când identifică prejudecățile și stereotipurile cu care operează elevii, trebuie să le abordeze pentru a-i ajuta să devină conștienți de

propriile atitudini și consecințele acestora și a le oferi informații veridice/ obiective cu referire la subiect. Trebuie să familiarizeze elevii cu mai multe perspective asupra aceleiași teme. Să evite abordarea mai profundă a unor probleme pînă cînd elevii nu au avut ocazia să cerceteze și exploreze subiectul din variate perspective. Totodată, expunerea la diferite puncte de vedere asupra unui subiect controversat este necesară, dar insuficientă. Există riscul ca elevii să caute, vizualizeze, citească numai informații care le susțin ideea sau care denotă defecte sau omisiuni ale altui punct de vedere. Ceea ce trebuie să urmărească profesorul prin asemenea exerciții este abilitatea de a păstra o deschidere față de perspectiva altora și a supune orice informație (și propria cunoaștere) unei analize critice, ajungînd astfel la concluzii bine informate, care păstrează flexibilitatea de a se schimba în lumina altor fapte. Profesorul trebuie să depersonalizeze temele controversate. Atunci cînd are în discuție un subiect controversat, s-ar putea să-i facă pe elevi să se simtă mai confortabil dacă propune dezbateră în termeni impersonali, fără a face apel la experiența membrilor grupului. Astfel, elevii se vor angaja fără jenă în activitate, simțind că pot contribui și decide singuri cît de mult din opiniile și experiențele personale este cazul să împărtășească. Pentru a asigura o discuție constructivă trebuie să le amintească elevilor că experiența personală poate fi o resursă valoroasă pentru extragerea de concluzii, însă întotdeauna există multiple alte experiențe personale din care pot reieși alte idei. Profesorul trebuie să evidențieze și ignorarea copiilor într-o discuție despre minorități etnice sau migrație etc., profesorul ar putea considera că va afecta un copil rom sau un copil cu părinți la muncă peste hotare, ceea ce îl face să nu întrebe deloc opiniile acestora, sau chiar să evite să-i privească. Sau, dimpotrivă, profesorul ar putea vedea acest moment ca unul potrivit pentru a valoriza copilul respectiv, arătîndu-i că opinia sa este importantă. Invitîndu-l să vorbească, profesorul ar putea porni de la premisa că acest copil va reprezenta perspectiva tuturor copiilor romi sau a celor singuri acasă. În realitate, elevul invitat să se exprime ar putea avea opinii diferite de alți copii romi sau cu părinți la muncă peste hotare. Profesorul poate evita capcana ignorării sau evidențierii prin asigurarea faptului că elevul se simte tratat ca individ separat, opiniile căruia sunt respectate cu referire la toate temele abordate. Atunci va fi mult mai probabil să discute liber și subiecte legate de minorități sau alte grupuri de persoane. O regulă în acest context este să nu cereți niciodată unui elev să acționeze în calitate de purtător de cuvînt al grupului său. Apelați la voluntari dar și la elevi concreți. A invita să vorbească elevii care doresc să o facă este o bună oportunitate pentru cei care chiar vor să se exprime. Astfel însă, nu au destul spațiu de exprimare persoanele care pot avea o contribuție la grup, dar care, din anumite motive, nu au destulă încredere să se implice. Evident, mulți elevi își doresc să vorbească, dar au nevoie de o încurajare din partea profesorului. Pe de altă parte, a invita elevi concreți să vorbească la un anumit subiect, asigură că toți elevii se vor implica, însă poate jena elevii mai timizi și restricționa posibilitățile celor care vor cu

adevărat să se exprime la tema discutată. Combinarea acestor modalități de lucru va contribui la o implicare mai mare a elevilor. La începutul unei discuții puteți începe prin a da cuvântul voluntarilor. După ce vorbește un elev, întrebați colegii lui dacă au aceeași opinie, ar vrea să o completeze sau sunt de altă părere. Încercați să implicați cât mai mulți elevi chiar de la începutul anului școlar. Cu cât mai mult timp va trece, cu atât mai puțin probabil este să se ofere ca voluntari copiii mai retrași, timizi sau nesiguri. Trebuie să reiasă clar din atitudinea profesorului încrederea acestuia în fiecare elev și în valoarea muncii sale pentru activitatea de grup. De asemenea, asigurați-vă că oferiți suficient timp pentru gândire atunci când adresați o întrebare. Mulți profesori așteaptă răspunsul doar o secundă. Dacă oferiți până în cinci secunde, permiteți elevilor mai rezervați să-și formuleze răspunsurile și să se mobilizeze pentru a răspunde. 38 Încurajați dialogul și ascultarea activă Comunicarea din cadrul orelor trebuie să ajute la înțelegerea mai profundă a lucrurilor, la lărgirea orizontului / extinderea de viziuni, complexitatea tot mai avansată a gândirii, deschiderea spre schimbare. Dialogul necesită o ascultare reală, activă. Una dintre modalitățile de a dezvolta această abilitate este de a propune elevilor să parafrazeze punctul de vedere exprimat de colegi. Utilizați metodologii de învățare activă Elevii învață cel mai bine atunci când se implică activ în acest proces. Este important să le oferiți experiența diferitor tipuri de discuții: în perechi, cerc mic, panel, „acvariu”. De asemenea, strategiile de învățare activă pot fi utile în dezvoltarea empatiei și contestarea prejudecăților (de exemplu, prin joc de rol).

3. METODE ȘI STRATEGII DIDACTICE

Metodele de predare-învățare au valențe diferite, în situații diferite, iar eficiența unei metode depinde, în mare măsură, de adecvarea sa la situația concretă de învățare. Cadrele didactice care nu au beneficiat de formare calitativă în domeniul aplicării metodelor interactive au de multe ori dificultăți în adecvarea metodelor la obiectivele și conținuturile lecției. De exemplu, fiind încurajați să utilizeze lucrul în grupuri mici, dar nefiind cu adevărat conștienți de beneficiile metodei (elevii exersează o comunicare activă, se ascultă reciproc, cooperează, negociază, iar datorită acestei implicări personale mai profunde, învață mai bine și conținutul), mulți profesori apelează la aceasta doar atunci când sunt inspecțiați. Printre factorii care ar trebui să influențeze decizia noastră privind utilizarea unei metode sunt:

- Obiectivele educaționale
- Conținutul învățării
- Specificul clasei de elevi/ caracteristici ale elevilor
- Timpul disponibil

- Resursele materiale necesare
- Stilul/ capacitățile cadrului didactic de a utiliza o anumită metodă
- Specificul fiecărei metode (avantajele sale, limitele sau situațiile problematice pe care le-ar putea genera, gradul de dificultate în utilizare, potențialul în raport cu anumite tipuri de activități, cu anumite obiective și conținuturi).

Recomand utilizarea următoarelor metode :

DISCUȚIA STRUCTURATĂ

Discuțiile în sala de clasă au rolul de a stimula învățarea. Discuția oferă elevilor oportunități de a vorbi despre ideile și sentimentele lor și de a-și dezvolta viziunile despre sine și alții. Prin discuție pot fi consolidate o serie de abilități, cum ar fi: adresarea de întrebări, ascultarea activă, vorbirea pe rând, rezumarea punctelor de vedere ș.a. Atmosfera de încredere și de sprijin reciproc este crucială pentru ca elevii să se angajeze în discuții deschise. Elevii trebuie să simtă că pot să împărtășească ceea ce gândesc asupra diferitor subiecte. În același timp, declarațiile inexacte, jignitoare sau ostile ale elevilor trebuie să fie stopate și confruntate. Rolul profesorului în acest context este:

- să ofere ghidare cu privire la regulile pentru purtarea discuțiilor;
- să furnizeze un stimulente potrivit pentru generarea de discuții (exercițiu care implică activitate fizică, articol de ziar, material audio-vizual);
- să pună la îndoială exprimările nepotrivite ale elevilor într-un mod în care aceștia să se simtă în siguranță și respectați ca persoane.

Printre regulile de bază trebuie să se regăsească: respectul pentru toate opiniile, libertatea de a schimba propria opinie, în urma discuțiilor, excluderea comentariilor umilitoare sau celor generalizatoare („toți bapțiștii”, „toți orășenii”).

JOCUL DE ROL ȘI ACTIVITĂȚILE DE SIMULARE

Metoda jocului de rol este utilizată prin diferite tehnici: simulare, joc, dramatizare sau sociodramă. Prin simulări sunt „imitate” procese reale, dramatizările presupun redarea prin joc de rol a unei situații date, ale cărei roluri, desfășurare și final sunt cunoscute, iar sociodramele presupun explorarea, în mod spontan, a unei situații sau a unor relații sociale. Jocurile de rol și simulare sunt utilizate pentru a oferi elevilor oportunitatea de a „trăi” o situație de viață reală într-un mediu sigur. Prin joc, anumite subiecte pot deveni relevante sau accesibile pentru elevi. Mai mult, elevul are posibilitatea de a lega mai ușor ceea ce învață de o situație concretă, astfel, conștientizând mai bine utilitatea și relevanța cunoștințelor și competențelor dobândite. Jocul de rol oferă un context prielnic pentru a înțelege că în viață cuvintele sau gesturile oamenilor pot fi diferite înțelese și pot avea consecințe diferite, că sentimentele, trăirile sau așteptările sunt diferite etc. Exersând într-o atmosferă neutră, elevii capătă încrederea necesară, care le va permite să aplice abilitatea în situații din viața reală. În afară de aceasta, metoda îi permite profesorului să observe în ce măsură elevii au însușit o abilitate și sunt gata să o folosească, precum și de ce suport mai au nevoie. Eficiența acestei metode se datorează pregătirii sale riguroase, care nu este simplă. Jocul nu se organizează pentru că este amuzant, ci pentru că poate facilita înțelegerea unor situații, a unor relații, a

implicațiilor unor acțiuni/ decizii etc. Aceasta înseamnă o prelucrare didactică a jocului de rol. Profesorul trebuie:

- să aleagă o temă/ aspect al temei bine încadrat/ delimitat și care este de natură să genereze o analiză, reflecție, discuții profunde;
- să pregătească atent descrierea rolurilor, informațiile relevante pentru abordarea subiectului și întrebări de reflecție;
- să rezerve suficient timp pentru explicarea sarcinilor, distribuirea rolurilor, pregătirea/ intrarea în rol, jucarea rolului și analiza lui;
- să acorde importanța cuvenită „ieșirii” din roluri a elevilor și discuției despre experiența acestora, prin care să se răspundă la întrebarea „ce învățăm de aici?”;
- să respecte alegerea elevului de a nu lua parte la un joc de rol și să găsească alte modalități de a-l implica în activitate (în observarea sau analiza jocului de rol).

STUDIUL DE CAZ

Studiul de caz înseamnă prezentarea unui eveniment sau a unei situații semnificative pentru a fi analizate, explorate și valorificate pentru învățare. În funcție de modul în care este gândită activitatea, profesorul prezintă oral sau împarte elevilor „studiile” scrise/ multiplicat. De asemenea, cazul poate fi vizionat sau ascultată relatarea, atunci când se recurge la filmarea sau la înregistrarea unui eveniment. Elaborarea materialului pentru studiul de caz necesită o atenție deosebită cu referire la relevanța cazului, detaliile oferite și implicațiile afective, emoționale ale unor situații, asemănarea cu situații ale unor participanți etc. Profesorul explică sarcina de lucru, apoi lasă timp suficient participanților pentru a citi sau a reflecta asupra cazului și ghidează discuțiile pe baza cazului prezentat. Elevii ar putea primi o listă de probleme pe care să le discute după prezentarea cazului sau mai multe liste cu probleme diferite pe care să le discute în cadrul unor grupuri. Profesorul valorifică discuțiile elevilor, îi încurajează să summarizeze, tragă concluzii, puncteze anumite aspecte etc. Scopul studiilor de caz nu este de „a găsi vinovații” pentru unele situații, ci de a analiza, interpreta și oferi soluții sau alternative. Metoda studiului de caz oferă elevilor informații detaliate pentru a facilita analiza, reflecția, interpretarea și explicarea unor fenomene/ stări și le dezvoltă capacitățile de analiză, de interpretare, de evaluare a unor situații. „Cazurile” de studiat pot fi reale sau imaginate. Atunci când se optează pentru cazuri „reale”, trebuie să avem grijă să nu dezvăluim sau să nu lăsăm să transpară identitatea persoanelor la care se face referire. Chiar și în cazurile imaginate, este de dorit ca acestea să fie cât mai neutre posibil. Analiza și discuțiile asupra cazului pot fi făcute în grupuri mici, cu întreaga clasă sau prin combinarea acestor două tehnici.

DEZBATEREA

Scopul utilizării acestei metode este de a stimula capacitatea elevilor de a ocupa o poziție față de un anumit subiect, de a-și exprima propriile opinii și a le argumenta în baza cunoștințelor și experienței lor

personale, dar și de a învăța să asculte, să reacționeze și să respecte opiniile altora, care pot fi diferite de ale lor. Rolul cadrului didactic poate fi de a modera discuția (sau îl poate delega unui elev), dar în mod special, de a asigura echitatea și corectitudinea dezbaterii sub aspectul timpului acordat, al fundamentării pozițiilor și al argumentelor invocate de fiecare parte participantă. Metoda dezbaterii are efect maxim atunci când elevilor li se oferă șansa de a aborda un subiect care prezintă pentru ei un interes real și aceștia dispun de timp și sprijin pentru a se pregăti de exercițiu (informații de bază, documentare pe baza articolelor de ziar/ reviste, site-urilor relevante etc.). Dezbaterea se poate desfășura în două grupuri, „pro” și „contra”, sau frontal, cu condiția să fie formulate reguli ale dezbaterii. Cadrul didactic și elevii ar putea propune anumite puncte de discuție și dileme în cadrul unei teme mai largi, care ar stimula dezbaterea. Deplasarea prin sală 42 pentru a lua o poziție într-un spațiu special rezervat este o altă modalitate de organizare a dezbaterii. În acest caz, persoanele care își schimbă opiniile pe parcurs, se pot deplasa corespunzător. Mișcarea prin sală poate contribui la vizualizarea și acceptarea mai ușoară de către elevi a situațiilor incerte sau ambigui. Una dintre dificultățile posibile în aplicarea metodei este determinată de tendința elevilor de a ocupa în mod rigid o poziție și a nu vedea valoarea punctelor de vedere alternative. O abordare utilă în această situație este de a propune elevilor să cerceteze și să prezinte un punct de vedere cu privire la o problemă, apoi să schimbe rolurile și să susțină punctul de vedere opus. În cele din urmă, grupul va încerca să ajungă la un consens cu referire la temă și să elaboreze un scurt raport în care să îmbine perspectivele de înțelegere a problemei. Acest exercițiu solicită elevilor să facă uz de abilitățile de a colabora, a înțelege și asuma o altă viziune.

MONITORIZAREA UNUI SUBIECT/ PROBLEME

Monitorizarea evoluției unui subiect este o metodă prin care elevii pot urmări și explora o temă/ problemă de care sunt interesați sau care este actuală la un moment dat (pe agenda publică). Făcând apel la tehnici de cercetare, metoda monitorizării poate contribui la dezvoltarea competențelor de comunicare, lucru în grup, căutare, colectare și analiză a informațiilor. Un alt avantaj al metodei este aceea că permite abordarea diferențelor dintre fapte și opinii și a influenței atitudinilor părintoare asupra opiniei publice. Unul dintre rolurile profesorului este să ajute elevii în elaborarea conceptului și pașilor pe care urmează să-i întreprindă și să-i încurajeze să apeleze la diverse surse de informare: ziare, rapoarte oficiale, emisiuni de televiziune, opinia experților, opinia membrilor comunității, inclusiv a altor copii .

Analiza și lucrul asupra prezentării rezultatelor este o etapă importantă a metodei, care poate lua timp. Rolul profesorului este să asiste grupul de elevi în formularea de constatări și alegerea tehnicii de prezentare a informațiilor (raport scris, grafice și diagrame, poster, comunicare orală ș.a.). Metoda este

valoroasă și datorită împuternicirii elevilor să depășească spațiul școlii, să cunoască comunitatea și să o influențeze. Transmiterea rezultatelor monitorizării actorilor sociali vizați de teme și probleme cercetate constituie o continuare logică a activității elevilor, care oferă semnificații și relevanță procesului de învățare.

TEHNICI DE LUCRU CU FOTOGRAFII ȘI IMAGINI

O imagine sau o fotografie poate fi un mod de a stimula interesul pentru un subiect, în special în cazul în care imaginea este ușor ambiguă sau provocatoare. Elevii pot fi invitați să reflecte și să analizeze: cine poate fi autorul imaginii/ fotografiei, unde a fost făcută, ce se întâmpla în momentul în care fotografia a fost realizată, ce a urmat etc. rolul profesorului este să se asigure că imaginile alese sunt relevante pentru viața copiilor și să evite utilizarea imaginilor care ar putea consolida prejudecăți sau stereotipuri prezente în grup. Elevii pot fi, de asemenea, invitați să descrie prin desene, colaje, fotografii sau imagini din media propria lor înțelegere a unei probleme. Pe de o parte această tehnică are avantajul de a pune în valoare diferite tipuri de inteligențe, în același timp, este foarte important să fie apreciate eforturile tuturor elevilor, indiferent de capacitățile lor artistice. Utilizarea exercițiului „stop-cadru” este un alt mod eficient de a folosi imagini pentru explorarea diferitor experiențe, perspective și atitudini. În baza unui text, profesorul propune elevilor aranjări în grupuri mici să aleagă o linie de subiect și să creeze din corpurile lor o imagine statică prin care să reflecte ceea ce se întâmplă în istorie. Atingând umărul unuia dintre elevi, profesorul îi face semn să verbalizeze gândurile și trăirile personajului pe care îl reprezintă. Gama de atitudini și idei care apar pot constitui un bogat subiect de discuție. În funcție de posibilitățile tehnice, elevii pot fi invitați să facă poze prin care să-și redea viziunile asupra temei abordate. „Foto-vocea” este o cale de a povesti prin fotografie și îi ajută pe copii să arate prin imagini ceea ce cred. Pentru a se asigura că fiecare fotografie este înțeleasă așa cum a fost gândită de copii, ea ar putea fi însoțită de câteva cuvinte de ale autorului. Un asemenea exercițiu poate dura câteva săptămâni sau luni. Grupul de elevi va decide dacă abordează aceeași temă, câteva teme sau fiecare copil va selecta domeniul despre care vrea să transmită celorlalți un mesaj. Rolul profesorului este să organizeze mai multe discuții pentru facilitarea procesului de elaborare a ideii și istoriei fotografiilor. Aceasta ar fi o bună ocazie pentru elevi să învețe mai multe tehnici de creare a fotografiilor bune. Organizarea unei expoziții ar contribui la aceea ca „Foto-vocile” copiilor să fie auzite de cât mai multe persoane.

TEHNICI ALE ÎNVĂȚĂRII PRIN COOPERARE

Printre strategiile învățării prin cooperare sunt: „Turul galeriei”, „Mozaicul”, „Caruselul”, „Cerc interior – cerc exterior”, „Amestecă, îngheață, formează perechi” ș.a. Specific acestor metode este faptul că stimulează și dezvoltă învățarea și lucrul în perechi sau în grupe mici de elevi, facilitând astfel comunicarea, relaționarea,

colaborarea și sprijinul reciproc pentru rezolvarea unor probleme sau pentru explorarea unor teme noi, ceea ce duce la cunoașterea dintre elevi, înțelegerea și acceptarea reciprocă. Învățarea prin cooperare oferă elevilor oportunitatea de a lucra îndeaproape cu diferiți copii. În grup, trebuie să aibă loc o interacțiune frecventă, semnificativă și pozitivă, în care diversitatea de aptitudini și capacități a diferitor membri ai grupului este adusă în prim-plan și recunoscută. Un astfel de contact interpersonal, indiferent de conținutul vizat, s-a dovedit a fi un eficient spațiu de învățare al competențelor sociale, atunci când sunt utilizate strategii de învățare bazate pe grupuri mixte. La fel cum disponibilitatea unei cărți nu poate garanta că omul va începe să citească, doar plasarea împreună a elevilor nu asigură exersarea unei competențe, în acest caz – cea de a activa împreună. Înainte de a propune asemenea tehnici de lucru, rolul profesorului este să se asigure că elevii au suficiente ocazii pentru a aprecia importanța și a-și dezvolta abilitățile care să le permită să lucreze constructiv, ca parte a unui grup. Acestea includ:

- comportamente specifice de cooperare/ interacțiune, cum ar fi: adresarea de întrebări, ascultarea activă, exprimarea clară a opiniei, formularea și prezentarea de argumente, capacitatea de a conduce, luarea de decizii, încrederea, etc.;
- reguli și norme de lucru în grupuri, cum ar fi: respectarea cerințelor activității/ sarcinii, contribuția fiecărui membru, angajarea în planificarea și evaluarea activității, oferire de feedback constructiv, activarea în diferite roluri (facilitator, înregistrarea ideilor/ reprezentarea grafică, utilizarea echipamentului, monitorizarea eficienței în timp ș.a.);
- abilități specifice pentru rezolvarea conflictelor, cum ar fi: recunoașterea valorii diferitor puncte de vedere, administrarea emoțiilor, separarea opiniilor/ ideilor de persoane, identificarea intereselor comune și a oportunităților de soluționare reciproc avantajoasă a neînțelegerilor.

În organizarea activităților bazate pe învățarea prin cooperare, rolul profesorului este să se asigure că sarcinile pe care le oferă conțin oportunități pentru toți elevii să contribuie în mod pozitiv, astfel încât nimeni să nu fie inclus formal în grup. Esența acestor tehnici este că membrii grupului se bazează pe ceilalți pentru a-și îndeplini scopurile, fiecare având responsabilitatea să aducă o contribuție unică la eforturile comune datorită resurselor sau responsabilităților derivate din sarcină și să se asigure că fiecare coleg din grup va beneficia de această contribuție. În acest proces, copiii se ajută unii pe alții să învețe, împărtășindu-și ideile, explică ceea ce știu celorlalți, discută fiecare aspect al temei pe care o au de rezolvat împreună.

4. EVALUAREA

Ca instrumente de evaluare se pot folosi:

- Probele scrise
- Probele orale
- Fise de evaluare
- Autoevaluarea

SUGESTII PRIVIND PROBELE DE EVALUARE

Probele de evaluare pot fi sub forma de proiect, raport, prezentare, combinatii a celor de mai suscu/sau alte metode.

RESURSE

Materiale :

- Fise de lucru
- Fișe de evaluare

Procedurale:

- Conversatia
- Explicatia
- Demonstratia
- Observatia
- Expunerea
- Exercițiul

Bibliografie

https://historia-europa.ep.eu/sites/default/files/Discover	“ Ce credem despre noi înșine?”
Daniela Platon, Iosif Moldovanu	Auxiliar Didactic pentru predarea modului I la disciplina Educație Civică, “ Omul-ființă socială”, Chișinău,2014
Wikipedia	Identitatea